

Anmeldelser

Arno Victor Nielsen

Da Habermas blev moderne

Det Moderne – en bog om Jürgen Habermas, red. Jørgen Erslev Andersen, Hans-Jørgen Schanz, Per Stounbjerg, Modtryk, 1983, 142 s.

Det 20. århundredes filosofi har først og fremmest været optaget af opgøret med cogito-filosofien, bevidsthedsfilosofien (Descartes – Kant – Husserl) og historiefilosofien (Machiaveli – Hegel – Marx – Lukács). Hegel forenede bevidsthedsfilosofi og historiefilosofi i begrebet »verdensånd«, og ham har de stridende filosofiske skoler i dette århundrede da også alle været nødt til at tage stilling til. Fænomenologien tog sig af opgøret med cogito-filosofien, mens positivismen tog sig af historiefilosofien. Resultatet blev, at fænomenologien endte uden historiefilosofi og positivismen uden bevidsthedsfilosofi. Kun strukturalismen og siden post-strukturalismen kunne gå til samlet angreb på både bevidsthedsfilosofien og historiefilosofien. Deri har den sin styrke.

En bog om Habermas, som vil være andet og mere end en tekstkommentar, må nødvendigvis give ham den plads, der tilkommer ham i det 20. århundredes filosofi. Ja, han fordrer selv en sådan indplacering, for så vidt som han eksplicit vil overvinde både bevidsthedsfilosofien og historiefilosofien, og så fordi alle væsentlige sider af det 20. århundredes filosofi er tænkt med i hans filosofi.

En flok idéhistorikere og litteraturmagistre fra Århus har påtaget sig at skrive »En bog om Jürgen Habermas«. Hvorfor nu det? Angiveligt fordi Habermas i 1981 vakte opsigt med sit seneste værk *Theorie des kommunikativen Handelns*. For den, som har fulgt med i Habermas' filosofiske produktion fra kritikken af den tyske studenterbevægelse i 60erne over formuleringen af det erkendelses- og videnskabsteoretiske hovedværk *Erkenntnis und Interesse* (1968) til flirten med den analytiske sproghandlingsfilosofi (Wittgenstein, Searle), er der intet opsigtsvækkende ved mammutværket om den kommunikative handling. Bevarer, det er en stor bog (ca. 1200 sider), men en stor nyhed kan den kun være for de sidst ankomne. Det er da også betegnende, at samtlige kapitler i bogen om Habermas så at sige kun forholder sig til det sene hovedværk. Og bogen om Habermas er virkelig heller ikke »en bog om Habermas«, men højest en række »tematiske læsninger« i *Teorien om den kommunikative handlen*.

Ligesom vi ikke får en fremstilling af den indre udvikling i Habermas' filosofi, får vi heller ikke hans filosofi sat ind i en større filosofihistorisk sammenhæng. Som nævnt til indledning er Habermas' filosofiske projekt ikke noget særsyn i det 20. Århundrede. Især kunne en sammenligning med parallelle tendenser i fransk filosofi befordre en gensidig afklaring. Men ingen af forfatterne synes tyngt af den filosofiske tradition, og ingen viser nogen større fortrolighed med specielt den filosofiske tradition, som Habermas tænker med og imod: Fænomenologien, hermeneutikken og den analytiske filosofi. Kun overfor den kritiske teori må Habermas stå skoleret, for den er de fleste af bogens forfattere tilfældigvis udgået fra – det er Habermas derimod ikke.

Ikke mindst på baggrund af det redaktionelle forords påstand om, at Habermas i dag er den tredje vej mellem en museumspræget nykonservatisme og en traditionsfor nægtende radikalisme, for hvem »alt er nyt«, er det en stor mangel, at bogen ganske enkelt ikke formår at skabe den afstand til sin genstand, som ville få genstanden til at fremstå klart kontureret. I det hele taget er de redaktionelle principper bag bogen svære at gennemskue. Som redaktørerne selv bemærker, består bogen af lange og korte artikler, og det er sandsynligvis det eneste princip, der konsekvent er blevet fulgt. Læserne advares mod artiklen om Habermas' æstetik. Den er »krævende«, siges det. Nej, den er ganske enkelt ulæselig og burde aldrig være bragt. I stedet for en masse kunstfremmed pindehuggeri om forholdet mellem form og indhold i modernismen burde Habermas' æstetik dels være fremstillet som det den virkelig er – innovation i Habermas indre teoriudvikling – dels være sat ind i en bredere æstetikhistorisk sammenhæng. Det sidste sker også til dels – i indskudte bisætninger.

Men Dorthe Jørgensens artikel er langt fra den eneste ulæselige. Flere af de andre virker, som om de var sammenstykket af dårligt oversatte brokker fra Habermas' sidste værk. Dette gælder dog ikke Troels Nøragers indledning, der har karakter af et *curriculum vitae* og skiller sig markant ud fra de andre kapitler ved at være velformuleret og ved i det mindste indtil flere steder at omtale Habermas' centrale projekt: At overvinde bevidsthedsfilosofien.

Artiklen om »Den ældre Frankfurterskole – og Habermas« benytter det gamle fortælle tekniske kneb med først at lade hovedpersonen træde ind på scenen hen mod slutningen af stykket. Men den derved opbyggede spænding hos læseren forløses ikke. Den ældre Frankfurterskole er kørt fast, men Habermas er ikke nogen acceptabel peripeti for Schanz og Thomsen, til gengæld er han at foretrække for de postmoderne, forsikrer de. Mandjævningen mellem Adorno og Habermas

ender iøvrigt med det besynderlige resultat, at Adorno erklæres for enestående kunstkritiker, mens Habermas kaldes en middelmådig æstet med tæt forbindelse til realiteten.

Hvis man som læser skulle være utilfreds med dette bizarre udfald, kan man heldigvis læse hos Rolf Reitan, at »Adorno er ... tættere på virkeligheden end sin rationelt og optimistisk rekonstruerende elev.« Så side 102 er resultatet stadig uafgjort. Reitan indleder ellers sin artikel om Habermas og psykoanalysen med at udråbe Habermas til verdensmester i historiefilosofi, men derefter får verdensmesteren læst og påskrevet, fordi han ikke har læst de samme bøger som Reitan – om psykoanalyse! Som om det overhovedet kan være en kritik af Habermas, at Reitan ikke kan bruge ham som projektionsfigur.

Når man har læst bogen igennem, er man indtil bevidstløshed blevet forsikret om, at Habermas er grundig, genial, lærd, nøgtern, standhaftig, bredtfavnende, veloplagt, imponerende, frygtindgydende. Man ved bare ikke hvorfor. Skamrosen er helt ude af proportioner med den ofte nedladende og arrogante fremstilling af hans filosofi. Det er en påklistret ros af den type, man kender fra dagbladsanmeldelser, og som gratis og beredvilligt stilles til rådighed for forlagsannonceringen.

For den der kan huske de år, hvor Habermas var en død hund blandt marxologer, må det forekomme underligt, at alt nu er ham tilgivet. Kritikken af hans offentlighedsteori, af hans Marx-læsning (værditeorien), af hans teorier forhold til praksis osv. Det er nu alt sammen glemt. I hvert fald i denne bog om Habermas.

Lars Dybdahl

Digterens glorie i gadens malstrøm

Marshall Berman: *All That Is Solid Melts Into Air. The Experience of Modernity*, Simon and Schuster, New York, 1982.

I *All That Is Solid Melts Into Air* peger Marshall Berman på gaden og storbyatmosfærens »malstrøm« som de former, hvori det moderne liv symbolsk fortætter sig, og som de rumlige forudsætninger, der katalyserer modernitetserfaringen – »the experience of modernity«. Bogen har talrige referencer til »modernisme« i 1900-tallets skønlitteratur, billedkunstneriske ismer, arkitekturteori, kulturkritik m.m., men den eneste fyldige behandling af stof inden for dette århundrede